

Kijk daar! De woelrat

We hebben intussen enkele grotere soorten de revue laten passeren in deze reeks, maar onze zoogdierenbiodiversiteit bestaat voor meer dan twee derde uit kleine zoogdieren, waarvan ongeveer de helft vleermuizen en de helft 'muizen' (woelmuizen, ware muizen, spitsmuizen, en slaapmuizen). Deze keer zullen we het hebben over de grootste inheemse vertegenwoordiger van de woelmuizen: de woelrat. Een soort die zeker meer aandacht verdient.

Diemer Vercayie

Met zijn 13 tot 20 cm kopromplengte is de woelrat – op de uitheemse muskusrat na – de grootste vertegenwoordiger van de woelmuizen. Het onderscheid met zwarte en bruine rat zie je aan de stompere kop, de oren die bijna geheel in de vacht verborgen zitten, en de kortere staart die slechts 68% van de lichaamslengte is. In Vlaanderen en Nederland wordt de woelrat (nog steeds) bestreden, maar in Groot-Brittannië lopen er verschillende soortbeschermingsprogramma's om de woelrat voor uitsterven te behoeden. De soort heeft daar sterk te lijden onder predatie door Amerikaanse nerts. Hier is het nog niet zo dramatisch, maar toch luiden er stilaan alarmsignalen, want uit de laatste Rode

Lijst in Vlaanderen blijkt dat de verspreiding van de soort met 41% achteruit is gegaan en de woelrat nu in de categorie 'Bijna in gevaar' staat. Hoog tijd dus om eens wat meer uit te kijken naar de woelrat.

Een beetje taxonomie Er zijn van de woelrat twee varianten met een aparte ecologie: een watergebonden en een puur op land levende variant. In 2005 werd voorgesteld om ze op te delen in twee soorten: de molmuis (*Arvicola scherman*, terrestrische vorm) en de woelrat (*Arvicola amphibius*, semi-aquatische vorm). Die splitsing is echter niet helemaal aanvaard in die wetenschappelijke wereld en voor de aankomende

Zoogdieren observeren als basis voor natuurbescherming

Zoogdieren kunnen observeren in de vrije natuur. Het is voor veel natuurbeschermers de basis van hun liefde voor natuur en de basis van hun inzet voor de bescherming van die natuur. Maar in onze huidige maatschappij brengen we nog maar een fractie van onze tijd buiten door, waardoor weinigen nog weten hoe je de kans op het ontmoeten van zoogdieren vergroot. Zoogdieren observeren, hoe begin je eraan? In deze reeks geven we tips waar, wanneer en hoe je onze inheemse zoogdieren kunt observeren.

Tegelijkertijd is er in onze overbevolkte regio een enorme druk op de resterende natuur door onder meer habitatverlies, habitatdegradatie en een steeds groeiende recreatiedruk. Veel soorten hebben het moeilijk om te overleven. Het is daarom belangrijk om een goed evenwicht te vinden tussen genieten van natuur en het vermijden van verstoring. De maatstaf voor een geslaagde zoogdierenobservatie is dan ook dat de dieren je in het geheel niet hebben opgemerkt. Geef je waarnemingen door op telmee.nl, waarneming.nl of waarnemingen.be. Zo dragen je observaties bij aan de studie en bescherming van de soort.

Woelratten knagen hun voedsel af in stukjes van ongeveer 7cm lang. Foto René Nauta

De semi-aquatische vorm van de woelrat krijg je best te zien in laag gelegen, vochtige gebieden. Foto Hugo Willockx

Om woelratten op te sporen kun je best op zoek gaan naar latrines. Foto René Nauta

mende Europese zoogdierenatlas is er voor gekozen om de woelrat als één soort te beschouwen (*Arvicola terrestris*). We focussen in dit artikel op de semi-aquatische vorm. In Zuid-Europa vind je nog een andere soort: de zuidelijke woelrat (*Arvicola sapidus*).

Sterk begroeide oevers van traag stromende waterlopen Wil je de woelrat te zien krijgen, dan moet je op zoek naar laag gelegen, vochtige gebieden. Woelratten hebben een sterke voorkeur voor traag stromende waterlopen met een uitgebreide oevervegetatie met zowel waterplanten als oeverplanten. Daar vinden ze voedsel en dekking. Ze eten de vegetatieve delen van

vooral grassen, zeggen, en kruiden, sporadisch aangevuld met proteïnerijk voedsel (insecten, amfibieën, vissen). In de winter leven ze van wortels en bollen. Woelratten bouwen complexe burchten met uitgebreide gangenstelsels en ingangen boven de waterlijn. Ze hebben dan ook een voorkeur voor oevers van meer dan 1m hoogte. Om roofdieren te vermijden duiken ze weg in hun gangenstelsel of in het water, waarna ze sediment opwoelen om niet gevonden te worden. Ze zijn daarom ook geen lefhebber van ondiepe wateren en hebben een voorkeur voor water dat meer dan 20cm diep is.

Kolonies van aansluitende territoria Woelratten leven in kolonies die een aaneenschakeling zijn van territoria. Een voortplantend vrouwtje laat geen andere adulte vrouwtjes toe in haar territorium. Dat territorium wordt gemeten in oeverlengte en is, afhankelijk van de kwaliteit van het habitat, 30 tot 150m lang. De mannetjes zijn niet territoriaal en hun leefgebied overlapt met dat van andere mannetjes en is ongeveer twee maal de grootte van dat van een vrouwtje. De totale densiteit kan sterk fluctueren en varieert van 2 tot 14 dieren per 100m. Een van de beste kenmerken om aanwezigheid van woelratten te ontdekken, is de latrines. Vrouwelijke woelratten leggen hun uitwerpselen samen op een hoopje aan de territoriumgrenzen, aan de ingang van gangenstelsels, en waar ze het water in- en uitgaan. Gemiddeld zijn er per vrouwtje ongeveer 6 latrines te vinden. Zo'n latrine bestaat uit een aangestampte hoop oude uitwerpselen met daarbovenop enkele verse cilindervormige uitwerpselen van 7-10mm lang en 3-4 mm diameter.

Van maart tot oktober In de winter heeft het niet veel zin om op zoek te gaan naar woelratten, want hoewel ze geen winterslaap doen, komen ze van november tot en met februari nauwelijks bovengronds. In het voortplantingsseizoen – van maart tot en met oktober – markeren de vrouwtjes de grenzen van hun territorium met latrines, en dat zijn ideale sporen om de aanwezigheid van woelratten te ontdekken. Je hoeft niet speciaal te wachten tot schemering om woelratten te zien, want per 24 uur hebben ze zo'n 6 activiteitsperiodes van 2 à 3 uur, hoewel er een piek in activiteit is rond de ochtend- en avondschemering.

Latrines, voederstations, en een waadpak Heb je eenmaal geschikt habitat gevonden, dan is het vooral uitkijken naar de latrines en voederstations. Woelratten knagen hun favoriet voedsel in stukjes van ongeveer 7cm lang en eten die verder op op een geliefkoosde eetplaats. Een hoopje in gelijke stukjes gehakte stengels aan de waterkant duiden op een voederstation van woelrat. Voor de hollingen vind je vaak een kortgegeten grasveldje en daarnaast kun je ook uitkijken naar looppadjes en voetsporen. Wil je woelratten vinden en tegelijkertijd je voeten droog houden? Dan breng je best een bootje, lieslaarzen of een verrekijker mee. Hoe het komt dat de latrines steeds plat zijn, laat ik over aan de lezer om zelf te ontdekken.

Diemer Vercayie werkt bij Natuurpunt Studie en is voorzitter van de Vlaamse Zoogdierenwerkgroep.